

Innhold

Forord	11
Kapittel 1	
Verdipedagogikk – et oversett område i barnehagen	15
Det verdipedagogiske oppdraget.	17
Verdifelt	18
Verdifelt – sammenhengende, men ulike	19
Kapittel 2	
Verdipedagogisk forskning i barnehagesammenheng	24
Etiske verdifelt i barnehagen – omsorgsverdier	25
Omsorg og kjønns spesifikke forventninger	26
Det demokratiske verdifeltet – fra deltakelse til demokrati som levd liv.	27
Barn og deltakelse i fellesskapet	29
Ansatte og barns deltakelse	30
Selvutfoldelse	31
Disiplinerende verdifelt – orden og kontroll.	32
Indirekte og direkte disiplinering	32
Disiplinering og sosialt kjønn	33
Effektivitetsverdier – prestasjoner og resultat	34
Kompetanseverdier i barnehagen	35
Samfunn og kompetanseverdier	36
Sosial og språklig kompetanse.	36
Forestillinger om barn	37

Kapittel 3	
Arbeid med verdiprojektet	40
Interaktiv aksjonsforskning	41
Gjennomføring	43
Verdiprojektets deler	44
Utviklingsdelen	44
Forskningsdelen	46
Teoretiske perspektiver til hjelp i analysearbeidet	47
Analyser	50
Kapittel 4	
Verdier i spill mellom voksne og barn i lekesituasjoner	54
Analyse av lekesituasjoner	55
Samspillsmønstre og kommunikasjon av verdier	57
Dyadisk samspill i lys av verdipedagogiske perspektiver	57
Gruppespill i lys av verdipedagogiske perspektiver	65
Avsluttende refleksjoner	72
Kapittel 5	
Garderoben som arena for verdipedagogisk arbeid	81
Uttrykte verdier som er knyttet til garderoben	82
Problemområde 1: Organisering i garderoben	84
Problemområde 2: Praktisering av rettferdighet	92
Hva slags verdier blir kommunisert i intervjuene om garderoben?	100
Verdier i bruk: kommunikasjon av verdier i garderoben	102
Strategisk handling i garderoben	103
Kommunikativ handling i garderoben	106
Kombinasjon av kommunikativ og strategisk handling i garderoben	114
Viktige kvaliteter ved kommunikativ handling	118
Hva slags verdier blir kommunisert i observasjonene?	118
Avsluttende refleksjoner	119

Kapittel 6

Omsorg som verdi i barnehagen	122
Omsorg i relasjoner	123
Om analysen av video-observasjonene	125
Kommunikasjon av verdien omsorg i en barnegruppe	125
Hvordan kommuniserer den voksne omsorg i barnegruppen?	128
Hvordan tar barna imot den voksnes kommunikasjon?	131
Kommunikasjon av verdien omsorg i én-til-én-samspill	133
Hvordan kommuniserer den voksne omsorg i én-til-én-samspill?	134
Hvordan tar barnet imot den voksnes kommunikasjon?	135
Avsluttende refleksjoner	135

Kapittel 7

Praksisfortellinger og verdier	137
Praksisfortellingene – et verdipedagogisk redskap for refleksjon	138
Analyse av fortellingene	141
Identifisering av tema	142
Gode øyeblikk	143
Nye perspektiver	148
Kamper og valg	153
Avsluttende refleksjoner	159
Forståelsesmodeller: konsensus, ressurssterke barn og effektivitet	159
Gode øyeblikk – en dominerende fortelling	161

Kapittel 8

Erfaringer fra å være deltaker i et utviklingsprosjekt om verdier	164
Teoretiske rammer	165
Forandringer som individuelle prosesser	166
Forandringer som sosiale prosesser	166
Individuelle endringsprosesser	167
Verdier, følelser og motstand	167

Verdier er spennende å utforske	169
Verdier i ryggsekken	170
Å gi slipp på fars verdier	172
Å bli kjent med seg selv og være åpen mot andre	173
Kollektive endringsprosesser.	174
Å grave fram verdier	174
Å klø seg litt i hodet i lag	175
Trygghet – også når noe går galt	176
Å tåle enighet og uenighet	177
«Å gjøre verdier og snakke om verdier»	178
Avsluttende refleksjoner	179

Kapittel 9

Å lede et prosjekt: Mellom styring og delaktighet	182
Kritiske hendelser.	183
Å få organisasjonen til å gå i takt	184
Alle skal med – men alle er forskjellige	185
Å holde entusiasmen oppe	187
Å snu perspektiv: Fra «ovenfra og ned» til «alle med»	189
Bygge tillit	190
Gi ansvar – kjenne eierskap – medvirkning.	192
Å være tett på	193
Å tåle motstand	195
Manglende entusiasme	196
Oppgaver blir ikke gjort	197
Behovet for å oppleve mening.	198
Fra å snakke om verdier til å gjøre verdier.	200
Et abstrakt område – vanskelig å gripe	200
Endret forståelse – «å få det mer under huden».	201
Dialektikk mellom teori og praksis.	202
Å tørre å være i ingenmannsland	204
Veien blir til mens du går	204
Balansen mellom ikke å vite og å lede.	205
Avsluttende refleksjoner	206
Å gå sammen på ulike veier og i ulik takt	207
Å være tydelig gjennom å slippe taket.	208
Motstand som drivkraft for forandring.	208

Et relasjonelt perspektiv på ledelse	209
Endring av læringskultur	210
Kapittel 10	
Verdipedagogikk – å balansere mellom individ og kollektiv	212
Individuelt orienterte verdier i spill i barnehagene	212
Omsorg – en prioritert verdi i barnehagen	213
Hvorfor denne vektleggingen av omsorg?	215
Demokratiske verdier – inkludering og fellesskap	221
Det disiplinerende verdifeltet	229
Kapittel 11	
Implikasjoner på verdipedagogisk arbeid.	232
Mellom tydelighet og uforutsigbarhet	233
Mellom det personlige og det profesjonelle	233
Mellom teori og praksis	234
Mellom det kollektive og det individuelle.	237
Verdipedagogisk pluralisme	238
Vedlegg 1	240
Forfatterromtaler.	243
Referanser	245
Stikkord.	260

Forord

Denne boken er skrevet på bakgrunn av prosjektet «Verdier i barnehagen», et samarbeidsprosjekt om utvikling og forskning i sju barnehager i to kommuner (Johansson, Fugelsnes, Mørkeseth, Röthle, Tofteland & Zachrisen, 2014). Målet for prosjektet var å studere kommunikasjonen av verdier mellom voksne og barn, og samtidig støtte opp under og utfordre de voksnes arbeid med verdier i barnehagen, det vi har kalt verdipedagogisk arbeid.

Prosjektet startet høsten 2010. Arbeidet i barnehagene, både med utviklingsprosjektet og med konstruksjon av data til forskningsprosjektet, foregikk over to barnehageår fram til våren 2012. I denne perioden arbeidet de ansatte i barnehagene med verdier på ulike måter, og forskerne støttet dette arbeidet ved å arrangere seminarer og inspirasjonsdager. Én barnegruppe i hver barnehage ble fulgt systematisk ved hjelp av forskjellige forskningsmetoder. Forskernes arbeid med analyse av data og rapportskriving foregikk i hovedsak mellom 2012 og våren 2014. Prosjektet ble utvidet til et nordisk prosjekt (2013–2015), «Values education in Nordic preschools: Basis of education for tomorrow», som er finansiert av NordForsk, og der barnehager og universiteter fra alle de nordiske landene deltar.

Det verdipedagogiske arbeidet som vi presenterer i denne boken er et resultat av kontinuerlig samarbeid og kollektiv kunnskapsproduksjon mellom forskere og deltakere. De ansatte i barnehagene og barnehagebarn har vært informanter. De barnehageansatte har deltatt i gruppeintervjuer og seminarer som ble tatt opp med digitalt opptaksutstyr. I tillegg er både ansatte og barn på forskningsavdelingene jevnlig blitt videofilmet. Å forske er etisk utfordrende, særlig når barn deltar

i forskningen. Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsfag og humaniora (NESH) har utarbeidet skriftlige forskningsetiske retningslinjer for vårt fagfelt. Disse har vært viktige redskaper for oss i dette prosjektet (NESH, 2006).

Å følge etiske retningslinjer er sentralt i all forskning, men i denne studien har etikk og verdispørsmål hatt en særskilt posisjon. Respekt for de ansattes kunnskap har vært sentralt. Det er de ansatte i barnehagene som selv har utarbeidet mål og arbeidsmåter i forhold til de verdiene som de mener er viktige i forhold til sin gruppe med barn. Med sin organisering, planlegging, gjennomføring og evaluering av arbeidet med verdier har de ansatte i barnehagene stått for alt arbeidet som foregikk i barnehagene. Forskernes rolle har vært å støtte og utfordre prosessen uten å komme med ferdige løsninger. Slik bygger prosjektet på verdier som tillit, respekt og medvirkning.

Vi forskere, som også er forfattere av denne boken, er ansvarlige for studiens design, innhold og for analysen av innsamlet datamateriale i fellesskap. Vi har arbeidet sammen om hele boken, men vi har fordelt ansvaret mellom oss i enkelte kapitler. Eva Johansson har vært prosjektleder og ansvarlig for kapitlene om bakgrunnen for prosjektet, tidligere forskning og om metode (kapittel 1–3). Berit Zachrisen har arbeidet med analysen av lekesituasjoner (kapittel 4). Elisabeth Ianke Mørkeseth og Berit Tofteland har analysert intervjuer som er relatert til arbeidet i garderoben, mens Monika Röthle og Kristin Fugelsnes sammen har vært ansvarlige for analysen av observasjoner i garderoben (kapittel 5). Kristin Fugelsnes har arbeidet med analysen av omsorg (kapittel 6). Eva Johansson og Monika Röthle har i fellesskap utført analysen av praksisfortellinger (kapittel 7). Berit Tofteland har hatt ansvar for analyse av intervjuene med deltakerne om å delta i prosjektet (kapittel 8). Eva Johansson og Elisabeth Ianke Mørkeseth har sammen analysert intervjuer med prosjektlederne i barnehagene om deres rolle i prosjektet (kapittel 9). Diskusjonen i kapittel 10 og 11 står vi ansvarlige for i fellesskap.

Med denne boken vil vi gi et bilde av det komplekse verdipedagogiske arbeidet som pågår i hverdagens mange møter mellom voksne og barn. Vårt mål er at boken skal kunne leses som en helhet, men vi vil samtidig at de ulike kapitlene skal kunne stå for seg selv. Kapitlene varierer i innhold og form. De behandler ulike data, belyser ulike

verdier i ulike kontekster, og dessuten er analysene gjennomført på forskjellige måter. Ulike forfattere har hovedansvaret for ulike kapitler, noe som har satt sitt preg på kapitlene. Vi ser dette som en mulighet til variasjon og en illustrasjon av det mangfoldet studien hviler på. Vårt håp er at boken skal leses for å gi kunnskap, inspirasjon, refleksjon og støtte i det videre arbeidet med verdier i barnehagen, i utdanning og i forskning. Den gir ikke en vurdering av den enkelte pedagogen eller av barnehagene. Arbeidet med verdier er, som flere av deltakerne har sagt, et arbeid som ikke blir avsluttet når prosjektet er ferdig. Det blir aldri ferdig!

Vi vil rette en stor takk til alle barn og foreldre som har gitt oss mulighet til å gjennomføre prosjektet. Vi retter også en varm takk til barnehageledelsen i kommuneadministrasjonen i de to kommunene, styrere, barnehagelærere, assistenter og barne- og ungdomsarbeidere. Deres arbeid med verdier er grunnleggende, ikke bare i dette prosjektet, men også i deres pedagogiske arbeid med barn som medborgere i et pluralistisk samfunn. Vi er svært takknemlige og føler oss beriket av å ha fått jobbe sammen med dere! Det har lært oss mye!

Juni 2015, Universitetet i Stavanger.

*Eva Johansson, Kristin Fugelsnes, Elisabeth Ianke Mørkeseth,
Monika Röthle, Berit Tofteland og Berit Zachrisen*